

Wie krijgt welke st

Achter de schermen wordt er hard gewerkt om de plannen van het Landbouw Collectief voor stikstofreductie in de veehouderij praktijkrijp te maken. Eenvoudig gaat het niet: de sfeer tussen landbouwvertegenwoordigers en ambtenaren is kil en het dossier is zo complex dat het maken van afspraken moeizaam gaat.

TEKST JAAP VAN DER KNAAP

Het zijn moeizame gesprekken tussen vertegenwoordigers van het Landbouw Collectief (LC) en de ambtenaren van het ministerie van Landbouw. Vooral het gebrek aan vertrouwen zorgt voor een kille sfeer in de overlegkamers in Den Haag. Ook gebrek aan kennis over het uitdagende stikstofdossier zorgt ervoor dat er maar mondjesmaat afspraken worden gemaakt. En eigenlijk is onkunde best vreemd, want zowel ambtenaren als het LC maken gebruik van dezelfde specialisten. Zo nodigde het LC Wageningse onderzoekers uit om mee te denken over de mogelijkheden van stikstofreductie via voerspoor, bemesting en weidegang. De ambtenaren in Den Haag baseren hun beleid op het werk van dezelfde specialisten. Waarom lukt het het LC en het ministerie dan toch maar moeizaam om samen met oplossingen voor de stikstofcrisis te komen? Een belangrijk deel van het antwoord is samen te vatten in één woord: wantrouwen. Boeren worden door de politiek als grote vervuilers en grootgrondbezitters gezien.

Het is het beeld dat ook de landelijke media steeds vaker hanteren. 'Framing', zo vinden boeren. Zij wijzen op kwetsende onwaarheden in kranten, op tv en in de sociale media. Het wantrouwen tegenover de overheid, de miskennis in de rol van voedselproducent en almaar nieuwe regelgeving lokken boerenprotesten uit. Dat zorgt vervolgens voor een beeld dat er in Nederland alleen maar 'boze boeren' zijn. Wanneer die bovendien met steeds hardere en persoonlijk gerichte acties dreigen, zorgt dat ervoor dat de sympathie voor de landbouw en de boeren langzaam wegebt.

Splitting tussen stikstofvormen

Maar achter de schermen wordt er wel degelijk door vertegenwoordigers van die landbouw hard gewerkt om 'een stap naar voren' te zetten en voorstellen te doen aan de politiek. Daarbij is het eind vorig jaar gepresenteerde plan van het LC leidend. Minister Carola Schouten gaf bij de presentatie van die plannen afgelopen najaar

immers aan de plannen serieus te willen bestuderen. Ze had half december in haar ogen zelfs al een akkoord, dat later door het LC genuanceerd werd tot een principe-akkoord met uitgangspunten. Een vervolgesprek, samen met minister-president Mark Rutte, om tot concrete afspraken te komen staat gepland voor de tweede helft van maart.

Ondertussen worden in verschillende werkgroepen van het LC voorstellen van het plan verder uitgewerkt en besproken met ambtenaren van het ministerie van Landbouw. Zo heeft de werkgroep Provinciaal Beleid van het LC het raamwerk klaar van een systeem dat voorkomt dat stikstofrechten via verkoop vanuit de landbouw verdwijnen naar bouw en industrie. Een splitsing tussen de stikstofvormen NO_x (industrie) en NH_3 (landbouw) staan daarbij aan de basis. De oprichting van een ammoniakbank moet daarbij zorgen dat er niet meer stikstofruimte uit de sector verdwijnt dan nodig. Ook verdiept deze werkgroep zich in de juridische mogelijkheden om een drempelwaarde in te voeren die vergunningen voor beelden en bemesten overbodig maakt.

Nieuw kengetal stikstofefficiëntie

De werkgroep Melkvee van het LC werkt ondertussen aan de verdieping om via het voerspoor de stikstofverliezen te reduceren. Volgens deze werkgroep is het door de minister geopperde maximale ruweiwitpercentage in melkveerantsoenen niet de oplossing. Vooral boeren met een grasrijk rantsoen zouden immers helemaal vastlopen wanneer er afgerekend wordt op het ruweiwitpercentage in combinatie met het ureumgetal. En juist weidende koeien moeten, ook voor het imago, veel vers gras kunnen blijven omzetten in melk. Sterker nog, extra

uren weidegang is een onderdeel van de plannen om extra stikstofuitstoot te reduceren. Het achterliggende idee: in de wei mesten en urineren koeien op verschillende plaatsen en dat voorkomt de vorming van ammoniak. De werkgroep Melkvee wil daarom inzetten op een nieuw te ontwikkelen kengetal stikstofefficiëntie. De rekenregels en data achter zo'n nieuw kengetal moeten komen uit een goed te borgen administratiesysteem. Een systeem dat een combinatie is van de KringloopWijzer en het aloude Minas. Eenvoudig zal dat niet zijn, want het wantrouwen van de landbouwambtenaren richting de KringloopWijzer is groot. Niet voor niets dat minister Schouten een pilot met de KringloopWijzer voor onderzoek naar specifieke fosfaatbemesting in 2018 heeft afgeschoten.

RIVM versus Mesdagfonds

Eigenlijk is de centrale vraag van de stikstofcrisis nog altijd niet beantwoord: hoeveel stikstofreductie is er nodig om 'de bv Nederland' weer op gang te trekken? Het frustriert de betrokkenen van het LC dat de ambtenaren en de minister daar geen duidelijkheid over kunnen of willen geven. De vervolgvraag wordt dan namelijk: hoe wordt de taart van de stikstofreductie verdeeld? Hoeveel moet het verkeer inleveren, hoeveel de industrie en hoeveel de landbouw?

En juist de verdeling van de oorsprong van de stikstofuitstoot beheerste afgelopen weken het stikstofdebat. De commissie-Remkes meldde op basis van cijfers van het RIVM dat de landbouw 46 procent bijdraagt aan de stikstofuitstoot. Het Mesdag Zuivelfonds kwam via eigen berekeningen tot 25 procent. Een belangrijk verschil daarbij lijkt welke stikstofgevoelige natuurgebieden er

in het gebruikte OPS-rekenmodel worden meegeteld. Het bericht van het Mesdagfonds dat er in de berekening van de 25 procent stikstofuitstoot wellicht fouten zijn gemaakt als gevolg van 'een bug' in het rekenmodel van RIVM, droeg niet bij aan het vertrouwen in de cijfers.

RIVM ontkennde dat er een rekenfout in het model zit, maar meldde terloops wel dat de landbouw een lager aandeel had (41 procent) in de stikstofuitstoot op de stikstofgevoelige gebieden. Verwarring alom, nog voordat de commissie-Hordijk met haar bevindingen kwam (zie kader op pagina 9).

Provincies tonen belangstelling

De conclusie van het Mesdagfonds die wel overeind blijft, is dat het uitkopen van zogenoemde 'piekbelasters' op stikstofgevoelige gebieden amper hout snijdt. Stikstofdepositie van veebedrijven is erg lo-

kaal en zelfs als bedrijven aan de rand van een natuurgebied worden verplaatst naar elders, levert dat nauwelijks stikstofreductie op. Dat er zo'n geringe stikstofwinst is bij uitkoop, lijken provincies zich ook te realiseren. Zij worden immers door minister Schouten naar voren geschoven om met zogenoemde gebiedsoplossingen te komen. De minister stelde voor het uitkopen van bedrijven 350 miljoen euro in het vooruitzicht. Het lijkt een aardige zak met geld, maar verdeeld over twaalf provincies blijft er niet veel over om heel veel bedrijven een goede aanbieding te doen. Over de exacte verdeling per provincie wordt nog onderhandeld.

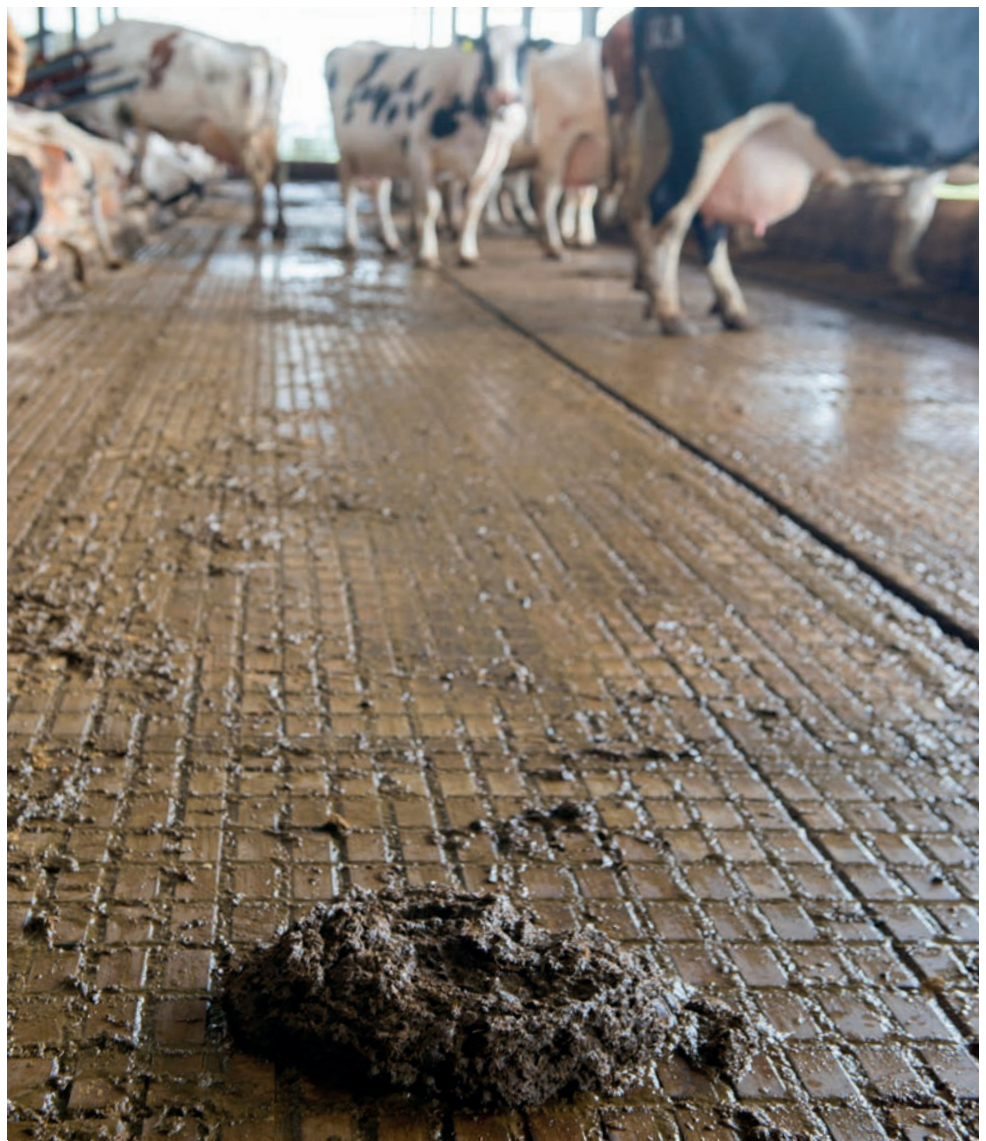
De minister hoeft voor haar uitkoopregeling niet naar Brussel om, net als bij de 180 miljoen euro voor het saneringsplan voor de varkenshouderij, goedkeuring te vragen. Een melding volstaat, omdat het bij de stikstofsanering gaat om gerichte opkoop, zo

Mesdagfonds laat **stikstofdepositie afkomstig van twee melkveebedrijven onderzoeken**

Twee onderzoeksvragen probeert Henrik Barmantlo, postdoc onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam (UvA), te beantwoorden: wat is het verspreidingspatroon van ammoniak rondom twee melkveebedrijven en wat is de bron van de stikstofdepositie in een natuurgebied? 'Er is maar een handvol onderzoeken bekend over welke afstand ammoniak afkomstig uit veehouderijbedrijven aflegt voordat het neerslaat. De resultaten variëren van 300 kilometer tot een paar honderd meter. Maar het onderzoek is ook lastig, omdat ammoniak meerdere vormen van depositie kent', zo legt Barmantlo uit.

In opdracht van het Mesdag Zuivelfonds startte de UvA dit jaar het driejarig onderzoek naar stikstofdepositie. Voor het onderzoek wil Barmantlo gebruikmaken van zogenoemde biomonitoren (specifieke planten). 'Deze planten, vaak grassen, nemen stikstof op uit de omgeving, omdat we ze stikstofgelimiteerd opkweken. Door ze na verloop van tijd te analyseren kunnen we de stikstofdepositie bepalen, alsook de verschillende bronnen, industrie/verkeer of veehouderij, vaststellen', aldus Barmantlo.

Ook het onderzoek in de natuurgebieden moet duidelijk maken wat de bron is van de stikstofdepositie. Het onderzoek is nog in de beginfase, maar Barmantlo verwacht binnen twee maanden daadwerkelijk te starten met het meten. 'De locatiekeuze heeft momenteel prioriteit. Het moet een bedrijf zijn waar de koeien het hele jaar op stal zijn en er moeten geen andere bedrijven in de buurt zitten. Dat betekent wel dat veel aangemelde bedrijven afvallen.'

Veel kritiek op stikstofberekeningen door commissie-Hordijk

Onvoldoende transparantie, onderschatting van de invloed van buitenlandse stikstofuitstoot, het niet volledig gebruikmaken van de nieuwste inzichten in stikstofemissies en te weinig ammoniakmetingen. Het zijn enkele conclusies van het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof, dat in opdracht van de minister van Landbouw de kwaliteit van de rekenmodellen voor stikstofuitstoot onderzocht. Ondanks dat het adviescollege (ook wel commissie-Hordijk genoemd) stelt dat het meet- en rekenwerk van het RIVM 'voldoende' is, staat het 60 pagina's tellende rapport vol aanbevelingen.

Zo stelt de commissie dat bij de berekeningen regelmatig de opdrachtgever en de uitvoerder dezelfde partij bleken te zijn. Dat

komt de objectiviteit en transparantie van de rekenmodellen niet ten goede. Zelfs de onderzoekers geven aan dat het 'enige moeite heeft gekost om een samenhangend overzicht te krijgen'. Onderzoekers van het Mesdagfonds hebben er al vaker op gewezen dat de stikstofberekeningen onvoldoende transparant zijn.

De commissie-Hordijk stelt ook dat er weinig is gedaan in de rekenmodellen met recente studies. Daarbij wordt gewezen naar nieuwe onderzoeken waaruit bleek dat emissies bij het bemesten van grasland mogelijk met 10 procent worden overschat en dat stalemis-sies mogelijk 15 procent worden onderschat. Ook constateren de onderzoekers dat door bezuinigen het aantal stikstofmetingen ver-

minderd is en de rekenmodellen vooral zijn gebaseerd op al bestaande meetmethoden. De commissie adviseert daarom ook het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) van de huidige zes naar minimaal acht meetstations uit te breiden. Ook zouden er meer verschillende varianten van stikstof gemeten moeten worden. Het volgen van alleen de NH_3 -concentratie via de huidige metingen is 'onvoldoende voor het beleid'.

De onderzoekers hadden nog te weinig tijd om de rekenmodellen van het rekenmodel Aerius te toetsen. Dat is een sterke wens van het Mesdagfonds. De commissie-Hordijk gaat daarmee aan de slag in de tweede fase van het onderzoek, dat in de zomer van dit jaar afgerond moet zijn.

reageert het ministerie op berichten in de media. De provincies kijken daarom met belangstelling naar de steeds concretere plannen van het Landbouw Collectief. Daarin zijn ideeën uitgewerkt die goedkoper zijn en veel meer stikstofreductie opleveren.

Ook de uitvoering van die plannen wordt steeds concreter, zo blijkt wel uit het gegeven dat het LC gesprekken voert met zowel Nevedi (voerindustrie) als de NZO (Nederlandse Zuivel Organisatie).

Aan de welwillendheid van de landbouw en de periferie om mee te denken in oplossingen voor het stikstofprobleem ligt het duidelijk niet. Spannend zal zijn of de lucht tijdig weer geklaard kan worden tussen landbouw en politiek. |

Samenvatting

- Wantrouwen en gebrek aan kennis zorgen voor moeizame gesprekken tussen ambtenaren en het Landbouw Collectief.
- De werkgroep Provinciaal Beleid van het Landbouw Collectief heeft een plan klaar dat uitstroom van stikstofrechten vanuit de landbouw naar industrie en bouw moet voorkomen.
- De werkgroep Melkvee zet in op een nieuw kengetal stikstofefficiëntie.
- De voer- en zuivelindustrie zijn uitgenodigd om mee te praten over de invulling en uitvoering van de plannen.